

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

**MUZEUL
NAȚIONAL**

XXVII

EXTRAS

București
2015

Colegiul de redacție:
Academician **DINU C. GIURESCU**
Prof. univ. dr. **IOAN SCURTU**
Prof. univ. dr. **ION BULEI**
Prof. univ. dr. **MIHAIL IONESCU**

OANA ILIE
Redactor șef

Corectură:
ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

Tehnoredactare:
ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

Anuar editat de **Muzeul Național de Istorie a României**, București, Calea Victoriei
nr. 12, tel: 021. 315.82.97, tel./ fax: 021. 311.33.56

Volum tipărit de Editura Cetatea de Scaun, 2015

ISSN 1015 - 0323

ALBERT DE BURTON – UN CĂLĂTOR STRĂIN PRIN ȚĂRILE ROMÂNE LA 1868

ALBERT DE BURTON, A FOREIGN TRAVELLER THROUGH THE ROMANIAN LANDS IN 1868

Alexandra Mărășoiu*

Abstract

In December 1868, Englishman Albert de Burton visited a part of present-day Romania's territory during his voyage to the Orient, which he recounted in a book published in 1870 (*Ten months' tour in the East. Being a guide to all that is worth seeing in Turkey in Europe, Greece, Asia Minor, Palestine, Egypt and the Nile*). Since the accounts of foreign travelers who passed through and wrote about the Romanian lands hold an important place in Romanian historiography, this article provides some biographical information on Albert de Burton, an author little known so far in Romania, and the translation into Romanian of his description of the Romanian cities he visited.

Keywords: Albert de Burton, the Danubian Principalities, 1868, Bucharest, foreign traveler

Pentru secolul al XIX-lea, colecția *Călători străini în Țările Române. Serie Nouă*, publicată de Academia Română, are opt volume, ce acoperă perioada 1800 – 1866. Deși, evident, mai există și după 1866 călători ce au trecut prin și au scris despre spațiul românesc, aceștia sunt încă puțin sau deloc cunoscuți în istoriografia românească. Britanicul Albert de Burton, autor al unei cărți intitulată *Ten months' tour in the East. Being a guide to all is most worth seeing in Turkey in Europe, Greece, Asia Minor, Palestine, Egypt and the Nile* (Londra, 1870), face parte din prima categorie, având în vedere că a fost menționat de Nicolae Iorga într-un articol din 1932¹, în care îi prezintă, în aproximativ o pagină, lucrarea, făcând referire la pasajele despre spațiul românesc.

Despre viața și cariera lui Albert de Burton nu se știu foarte multe, însă câteva date se găsesc într-un registru de la 1905 al blazoanelor familiilor nobiliare britanice: „domnul Albert de Burton, judecător de pace pentru regiunile Kesteven și Holland din districul Lincoln, al cărui locotenent-adjunct este [„Deputy Lieutenant” – adjunct al „Lord Lieutenant”, reprezentantul monarhului în fiecare din districtele Marii Britanii, n.n.]; fost locotenent-colonel în batalionul IV al Regimentului Lincolnshire. S-a născut pe 30 aprilie 1844, fiind cel de-al șaselea, mezinul, și unicul fiu încă în viață al răposatului Thomas Burton și al soției sale, Ann, fiica lui __ Johnson de la

* Documentarist, Muzeul Național de Istorie a României, Compartimentul de Istorie Medievală din cadrul Secției de Istorie Modernă, Medievală și Contemporană.

¹ Nicolae Iorga, *Quelques voyageurs occidentaux en Orient*, în „Revue historique du sud-est européenne, IX-ème année, N-os. 1-3, janvier-mars 1932, p.77-78. Iorga nu oferă nici un fel de informație biografică despre Albert de Burton.

Tyton Hall, Boston; și-a schimbat numele de familie din «Burton» în «de Burton» [...]. S-a căsătorit, în 1875, cu Fanny Vickery, cea de-a cincea fiică a lui Francis Venn, avocat, Londra. A avut un fiu, ce a murit în 1878, la vârsta de nouă luni². Încadrat în 1870 în miliția britanică (armată nepermanentă, constituită pe bază de voluntariat), în batalionul 4 infanterie din regimentul Royal South Lincoln (ulterior Lincolnshire), cu gradul de locotenent³, a avansat în ierarhia militară până la gradul de locotenent-colonel⁴. A murit pe 4 aprilie 1913, la vârsta de 69 de ani⁵.

Între 1868 – 1869 tânărul, pe atunci, Albert de Burton a întreprins o călătorie în Orient, vizitând orașe din partea europeană a Imperiului Otoman, de la nord și sud de Dunăre (Giurgiu și București, respectiv Rusciuc și Varna), Constantinopolul, orașele Scutari, Smirna și Aydın – Gussel-Hisar (azi Uskudar, Izmir și Aydın, pe coasta de vest a Asiei Mici), Egiptul (Cairo, Alexandria, Nilul Superior, canalul Suez, peninsula Sinai), Siria (în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, denumirea indica o provincie otomană, ce cuprindea actualele teritorii ale Palestinei, Israelului, Siriei și Libanului), insula Rodos (încă sub stăpânire otomană la 1869) și insula Siros (parte a regatului Greciei după 1832) din Marea Egee, Grecia (Atena, Corint), insulele Cefalonia și Corfu din Marea Ionică (ce aparțineau Greciei din 1864).

Pe baza experiențelor trăite în cele 10 luni petrecute în Orient, Albert de Burton a scris o carte menită a fi „nu o operă literară, deoarece așa fi eșuat cu siguranță în această încercare, ci un util și concis ghid pentru Asia Mică și Egipt”⁶. În lucrarea sa pot fi găsite: informații practice pentru călători (privind transportul, cele mai bune hoteluri și restaurante), descrierea principalelor obiective turistice ce nu ar trebui ratate, date istorice (pe larg, pentru Imperiul Otoman, Egipt și Siria) și despre obiceiurile diverselor populații. De asemenea, în introducerea de Burton oferă cititorilor o serie de sfaturi: înainte de a pleca trebuie lăsate în urmă orice prejudecăți și pretenții de confort; trebuie luate cât mai puține bagaje (o valiză de maxim 30 kg și o geantă de mână, care ar trebui să conțină, pe lângă obiecte de toaletă și îmbrăcăminte și încălțăminte – între care și un set elegant, pentru eventuale vizite oficiale –, și hărți, materiale de scris, o ruletă, o lupă, câteva medicamente: sulfat de magneziu – un purgativ pentru tulburări intestinale, sulfat de chinină, pentru febră, ipecacuanha – rădăcină uscată a unei plante din America de Sud, cu efecte emetice, laudanum); cele mai utile limbi străine sunt, în Orient, franceza, italiana, greaca modernă și araba, în timp ce engleza nu e de mare ajutor, iar germana și spaniola, deloc; napoleonii sunt monedele care se primesc peste tot; este de preferat a călători singur sau într-un grup mic, cu persoane care se cunosc de mult și se înțeleg foarte bine; cea mai potrivită perioadă pentru plecare este luna august, astfel încât să se

² Arthur Charles Fox-Davies, *Armorial families. A directory of gentlemen of coat-armour*, Edinburgh, T.C. & E.C. Jack, 1905, p. 371.

³ „The Edinburgh Gazette”, nr. 8020, 28 January 1870, p. 115.

⁴ A devenit căpitan pe 26 decembrie 1871 („The London Gazette”, nr. 23815, 5 January 1872, p. 41), maior pe 3 mai 1882 („The London Gazette”, nr. 25103, 2 May 1882, p. 1999), iar pe 15 februarie 1890 i s-a acordat gradul onorific de locotenent-colonel („The London Gazette”, 14 February 1890, p. 836).

⁵ „The London Gazette”, 22 septembrie 1914, p. 7533.

⁶ Albert de Burton, *Ten Months' Tour in the East*, London, F. Bowyer Kitto, 1870, p. IX.

ajungă în septembrie în „Principatele Dunărene”, considerate de Albert de Burton punctul de plecare al „turului său oriental”⁷, iar în ianuarie în Egipt, pentru a putea naviga pe Nilul Superior, curenții fiind, mai târziu, potrivnici⁸.

Prima localitate de pe actualul teritoriu al României – dar făcând pe atunci parte din Austro-Ungaria – pe care a vizitat-o Albert de Burton a fost Baziaș, de unde s-a îmbarcat pe un vapor cu aburi și a călătorit pe Dunăre până la Varna, făcând opriri la Orșova („ultimul oraș din cadrul dominioanelor austriece”), Giurgiu (port dunărean al Principatelor Unite, de unde a mers cu trenul la București) și Rusciuc (port și reședință a provinciei otomane „Dunărea”, constituită prin reforma administrativă din 1864)⁹.

Alte porturi românești pe care le-a văzut de pe vapor sunt Turnu-Severin („Tourné-Severin”, port al orașului „Tchernetz”/Cerneți, „unde se văd încă unele mici rămășițe ale faimosului pod construit de împăratul Traian, când s-a dus să cucerească Dacia, un eveniment comemorat și de columna lui Traian de la Roma; există aici și un turn al lui Septimius Sever și alte antichități), Calafat („Galafat”, port al Craiovei, în mlaștinile din apropierea căruia turcii i-au învins pe ruși în 1854, în timpul Războiului Crimeii), Turnu-Măgurele („Tourné-Mogorello”), Zimnicea („Zimnitza”)¹⁰. Despre populația românească de pe malul Dunării notează: „sunt niște indivizi cu aspect pitoresc, foarte murdari, fiind chiar greu să-ți dai seama dacă sunt negri sau coșari ori ambele, pentru că nu cred că se spală vreodată. Hainele lor seamănă cu ceea ce se spune că ar fi purtat Robinson Crusoe, de te-ai putea crede naufragiat peste noapte și aruncat pe insula Juan Fernando (o parte foarte urâtă a ei), în mijlocul unei întregi populații de urmași ai lui Alexander Selkirk”¹¹.

În continuare, iată cum prezintă Albert de Burton Baziașul și orașele Orșova, Giurgiu și București¹², prin care a trecut în decembrie 1868¹³.

„Baziașul este o mică așezare prăpădită, cuprinzând aproximativ 50 de cocioabe sărăcăcioase, o biserică minusculă¹⁴, două hoteluri, cel al Companiei Vapoarelor cu aburi și cel din apropierea gării, unde, în cazul în care vaporul n-ar

⁷ Până în Principatele Dunărene Albert de Burton urmase traseul Londra – Oostende – Bruges – Bruxelles – Hamburg – Munchen – Viena – Pesta – Belgrad – Pesta – Baziaș – Orșova.

⁸ Albert de Burton, *Ten Months' Tour in the East*, pp. XIII-XX.

⁹ *Ibidem*, p. 34-35.

¹⁰ *Ibidem*, p. 36-37. Bătălia din apropierea Calafatului a avut loc între 31 decembrie 1853 – 6 ianuarie 1854. În istoriografia română este cunoscută ca „bătălia de la Cetate”.

¹¹ *Ibidem*, p. 36.

¹² *Ibidem*, p. 39-43.

¹³ Deși în introducere afirma că ideal ar fi ca în Principatele Dunărene să se ajungă la sfârșitul lui august sau începutul lui septembrie, Albert de Burton a sosit la Giurgiu de-abia în a doua jumătate a lunii decembrie, având în vedere că la Rusciuc, vizitat înainte de Giurgiu, populația otomană se afla în timpul Ramadanului (*Ibidem*, p. 38), ce s-a ținut în 1868-1869 de pe 16 decembrie până pe 13 ianuarie (<http://habibur.com/hijri/1285/>). Potrivit medicului și omului politic Nicolae Kretzulescu, care în decembrie 1868 l-a întâlnit pe britanic pe vaporul de pe ruta Constantinopol – Alexandria, de Burton ar fi părăsit Bucureștiul pe 26 decembrie (Arhivele Naționale ale României, fond Kretzulescu, dosar 381/1869-1871, f. 22).

¹⁴ Biserica cu hramul Înălțarea Domnului a mănăstirii Baziaș, despre care se consideră că a fost înființată de Sf. Sava al Serbiei în secolul al XIII-lea.

sosi la timp¹⁵, poți aștepta până în dimineața următoare simțindu-te destul de confortabil. Orașul este înconjurat de dealuri frumoase, iar o plimbare pe ele poate ocupa într-un mod foarte plăcut o jumătate de zi.

Orșova este un oraș mic, dar pe atât de important pe cât poate fi un oraș în această parte a lumii. Există aici un hotel mediocru, Koning von Ungarn¹⁶, unde călătorii își petrec deseori noaptea, dar, din experiența mea, mai bine ar dormi pe vapor, căci acolo nu numai că s-ar simți mai confortabil, dar nici n-ar risca să fie escrocați, cum se întâmplă des la acest han. Procedând astfel, îți poți petrece seara la cafeneaua hotelului, unde poți lua o cină bună, poți juca biliard sau poți sta, fumând și ascultând niște bohemieni care cântă destul de bine; de altfel, nu tinzi să fii critic sau greu de mulțumit în ceea ce privește calitatea muzicii într-un asemenea loc, în care ești puternic frapat de adevărul vechii vorbe «mai bine ceva decât nimic». Una dintre cele mai amuzante trăsături ale acestui oraș este, cu siguranță, să vezi porci plimbându-se peste tot, ținându-și micile reuniuni la fiecare colț de stradă. Apoi unul dintre ei guiță brusc, își răsuțește coada într-o buclă dintre cele mai aristocratice și, cu o mică săritură în aer, ca și când ar spune «Remarcați agilitatea», dispăre în alt colț, pentru a sta la taifas cu alți prieteni. Aleargă de colo, colo la fel cum fac câinii în țara noastră și sunt foarte amuzanți în momentele lor de nebunie; giumbușlucurile le sunt privite cu același interes ce atrage pe toată lumea către cușca maimuțelor într-o Grădină Zoologică.

Giurgiu (Giurgevo) este portul în care ajung din București sau din care pornesc înspre capitală toți pasagerii și toate mărfurile. O trăsură către oraș <dinspre port> costă între șapte și doisprezece sfanți, în funcție de cerere și ofertă, dar este esențial ca prețul să fie stabilit înainte de plecare, pentru a nu fi tras pe sfoară. Există câteva hoteluri, Hotel Bellevue, de lângă promenadă, cel mai bun, Hotel de Paris, în piață, care are un club în care sunt primiți călătorii cazați acolo, și Hotel de Vienne¹⁷. Populația este de aproximativ 150.000 <de locuitori>. Străzile sunt largi, bine trasate,

¹⁵ Hotelul din apropierea gării se numea Bauer și se afla în spatele gării din Baziaș (dezafectată după 1950). Funcționa încă în prima parte a secolului al XX-lea (<http://postcards.hungaricana.hu>). În prezent se păstrează ruinele sale. Despre hotelul Companiei Vapoarelor cu Aburi nu am găsit informații, însă într-un ghid publicat în 1873, la trei ani după apariția cărții lui Albert de Burton, pentru Baziaș este indicat doar un singur hotel (*Oesterreich und Ungarn. Handbuch fur reisende*, Coblezn und Leipzig, Verlag von Karl Baedeker, 1873, p. 271).

¹⁶ Hotelul „König von Ungarn”, proprietate a lui Simon Pataky, se afla pe faleza Dunării și funcționa încă în prima parte a secolului al XX-lea (cf. Michael, Wild, *Baedeker's Constantinople and Asia Minor*, Red Scar Press, 2015, p. 98 – traducere a ediției a doua, din 1914, a unui ghid publicat de editura germană Baedeker; <http://postcards.hungaricana.hu>). Clădirea nu se mai păstrează, deoarece în a doua jumătate a secolului al XX-lea vechiul oraș a fost, practic, demolat, locuitorii fiind strămutați în scopul construirii hidrocentralei Porțile de Fier I.

¹⁷ Hotel Bellevue a fost înființat în 1866; se afla pe malul Dunării, în dreptul parcului Alei, lângă actualul port „Bazinul Plantelor” (cf. anunțului publicat în ziarul „Românul” între 28 martie – 16 aprilie 1866). Hotel de Paris se afla în piața centrală a orașului, pe actuala stradă a Gării, la intersecția cu Bulevardul București <http://www.delcampe.net/page/item/id.323622203,var.ROMANIA-Salutari-din-Giurgiu-Hotel-de-Paris,language,F.html>). Despre Hotel de Vienne nu am găsit informații. Nici unul din aceste hoteluri nu mai funcționa în perioada interbelică (nu apar în Anuarul Socce pe 1925). Clădirile lor nu mai există. Cea a Hotel de Paris a fost dărâmată în anii '60, când s-au realizat lucrări de sistematizare în centrul orașului.

dar foarte prost pavate, atât de rău, încât pe vreme ploioasă bălțile amenință deseori să inunde trăsurile și pot chiar să-ți provoace moartea din cauza zdruncinăturilor. Înainte de a pleca spre București, trebuie să mergi la biroul de pe chei pentru a-ți fi vizat pașaportul pentru călătoria înăuntrul țării. În 1854, rușii au fost alungați din oraș de Omer Pasha¹⁸. Limba universal vorbită este româna, foarte plăcută urechii și sunând foarte asemănător cu un dialect italian; derivă din latină și slavonă. Toți cei cu oarecare cunoștințe de latină sau italiană pot învăța suficientă română cât pentru nevoile călătoriei, iar în trei sau patru săptămâni ajung să înțeleagă mare parte din ce se vorbește. Însă în toate saloanele și în rândul claselor educate limba folosită este franceza; printre negustori te poți descurca cu germana sau greaca modernă. Diligențele spre București pleacă de la Hotel de Vienne, dar sunt de regulă pline de oameni dubioși, deoarece valahii «comme il faut» călătoresc în poștalioane. Tariful pentru diligență este de 16 franci; o trăsură de patru persoane, trasă de patru mici cai excelenți, ce merg în galop tot drumul, costă între 35 și 40 de franci; însă acum nu mai este cazul pentru așa ceva, deoarece calea ferată directă către București este, cu siguranță, deja deschisă. Drumul cu poștalionul nu este foarte interesant, fiindcă trece print-o câmpie foarte întinsă, care este pe tot traseul la fel de netedă ca o masă de billiard. Distanța este de 64 de kilometri, ce se parcurg în șapte ore și jumătate, cu tot cu o oprire de o oră la Călugăreni (Kalougoureni¹⁹), un sat mare, dar răsfirat, la jumătatea drumului către București. Pe drum, unicul lucru interesant este să vezi starea înspăimântătoare de sărăcie a bieteii țărăni, multe dintre case fiind doar gropi săpate în pământ, cu o mică deschizătură servind atât drept coș pentru fum, cât și ca intrare. Copiii sunt de-abia acoperiți cu nimic mai mult decât o cămașă de noapte și nici ei, nici femeile nu poartă pantofi sau ciorapi, bietele lor picioare fiind roșii de frig. Iernile sunt foarte aspre, cu o temperatură medie de minus 15 grade Celsius sub pragul de îngheț. Totul denotă o stare de groaznică dezolare și totuși se spune că locuitorii sunt fericiți și mulțumiți. La Călugăreni poți lua o cină gustoasă la han. Aproape de acest sat este o micuță capelă²⁰, contruită pentru a marca locul unde, în anul 1595, Mihai Viteazul (Michel le Brave) a ținut pe loc, cu numai 12.000 de valahi, timp de o întreagă zi, 140.000 de turci, omorând pe mulți dintre ei și retrăgându-se cu aproape nici o pierdere. Bucureștiul este plasat într-o vale și arată foarte bine văzut din vârful dealului pe măsură ce te apropii. La bariera Șerban Vodă pașaportul îți este luat,

¹⁸ Bătălia dintre ruși și turci de la Giurgiu, din cadrul Războiului Crimeii, s-a purtat pe 7 iulie 1854.

¹⁹ După cum se va vedea și în continuare, unele denumiri sunt date de Albert de Burton în franceză. Aceasta se explică prin faptul că a folosit ca sursă „Itineraire de l'Orient de Joanne și Isambert”, enumerat în introducere printre cărțile ce ar trebui luate în călătorie de cei dornici să viziteze Orientul. Din ghidul celor doi francezi, publicat la 1861 și în care sunt prezentate drumul de la Giurgiu la București și capitala, sunt preluate o serie de informații, cum ar fi cele privind limba română, bătălia de la Călugăreni, numărul de biserici din București, râul Dâmbovița, grădinile publice. Albert de Burton, *Ten months' tour in the East.*, p. XIX. Adolphe Laurent Joanne, Emile Isambert, *Itinéraire descriptif, historique et archéologique de l'Orient*, Paris, Librairie de L. Hachette & Cie., 1861, p. 437-439.

²⁰ În amintirea acestei bătălii, domnul Șerban Cantacuzino a ridicat la Călugăreni, în 1682, o cruce de piatră pe care este gravată descrierea luptei purtate de români cu turcii. În secolul al XIX-lea a fost construită o capelă în care să fie adăpostită crucea. În prezent, capela se află, din punct de vedere administrativ, în satul Crucea de Piatră, ce ține de comuna Călugăreni.

fiindu-ți dat în schimb un permis de intrare. Dar, în cazul meu, după ce am vorbit cu funcționarul și am declarat că sunt turist englez, pașaportul mi-a fost imediat returnat.

București, capitala Valahiei, are o populație de aproximativ 250.000 <de locuitori>. Străzile sunt înguste, casele nu sunt mai înalte de două etaje, având în general doar câte unul, iar cele mai sărace sunt construite din lemn. Mai sunt încă multe de făcut până ca <Bucureștiul> să devină un oraș frumos; dar în prezent se produc minuni din acest punct de vedere. Întreg orașul este în curs de reasfaltare, de care avea mare nevoie²¹, iar o companie engleză se ocupă de iluminatul său cu gaz²². Deși nu există nimic special de văzut, amabilitatea și politețea față de străini a locuitorilor din toate clasele nu poate lăsa decât cele mai plăcute amintiri celor ce își sacrifică ceva timp pentru o excursie în capitala principelui Carol. În saloanele <Bucureștiului> limba universal vorbită este franceza și se întâlnesc maniere și toalete franțuzești, mobilă și decoruri franțuzești ce dovedesc un gust și un grad de civilizație complet neașteptate într-un oraș oriental atât de izolat de restul lumii, încât puțini călători se abat de la vechea rută către Constantinopol. În orice caz, pot spune fără probleme că oricine ar rezerva o săptămână explorării <Bucureștiului> nu va regreta cu siguranță timpul pierdut. Se găsesc <în București> nu mai puțin de 127 de biserici; nici una nu este remarcabilă, în afară de catedrală (grecească)²³, ce este mare și foarte veche, cu un interior destul de frumos decorat. Camera Deputaților, cu locuri pentru 160 de deputați, este situată vizavi de catedrală²⁴; ocazional pot fi audiate discursuri foarte bune în limba română, care, după cum am spus deja, este foarte plăcută urechii. Camera Senatului este o sală bine amenajată, aflată în aceeași clădire nouă ca și muzeul²⁵, și are locuri pentru 120 de membri. În muzeu se află o mică colecție zoologică, un cabinet de curiozități și o sută și ceva de copii foarte proaste ale unor tablouri²⁶. Palatul principelui este simplu²⁷, o clădire nu

²¹ După 1860 s-a început în București pavarea străzilor cu piatră cubică, inițial prin concesiune, iar din 1866 în sistem de regie. În trecut majoritatea străzilor din centru erau pavate cu lemn, ce a fost înlocuit după 1830 cu bolovani de râu, în rest străzile fiind de pământ sau acoperite cu pietriș. Cf. Bogdan Alexandrescu, *Pavajele Municipiului București*, București, 1937, p. 5-7.

²² Pe 8 aprilie 1868 municipalitatea capitalei acordase companiei britanice „Roumanian Gaslight Company” (cu sediul în Londra și având ca reprezentant și director la București pe bancherul Jacques Pomay) concesiunea pe 40 de ani a iluminării cu gaz a orașului. În primăvara lui 1870, compania a dat însă faliment. Cf. „The Journal of Gas Lighting, Water Supply and Sanitary Improvement”, vol. XIX, London, William B. King, 1870, p. 143, 195.

²³ Biserica cu hramul Sf. Constantin și Elena, ridicată la mijlocul secolului al XVII-lea și devenită în 1668 reședință a Mitropoliei Țării Românești (după 1859 a Mitropoliei Principatelor). Din 1925, când Biserica Ortodoxă Română a fost ridicată la rang de patriarhie, este catedrală patriarhală.

²⁴ Pe locul acestei clădiri se află actualul palat al Patriarhiei, ridicat la începutul secolului al XX-lea ca nou sediu pentru Adunarea Deputaților. În 1996 clădirea fost trecută în proprietatea Bisericii Ortodoxe Române.

²⁵ Sediul Senatului (instituție întemeiată în România în 1864, prin „Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris”, până atunci Parlamentul român fiind o instituție unicamerală) și cel al Muzeului de Antichități se găseau pe atunci în Palatul Universității București, a cărui construcție a început în 1857 și s-a încheiat în decembrie 1869.

²⁶ Albert de Burton se referă aici la Muzeul de Antichități și la cel de Științe Naturale, care au primit în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, prin decret domnesc, câte un regulament de organizare și funcționare (decret nr. 1648 din 25 noiembrie 1864, respectiv decret nr. 1772 din 7 decembrie 1864). Conform

foarte mare sau impresionantă, situată pe strada Mogoșoia (Mogoshoi) [Calea Victoriei, n.n.]. Aceasta este strada principală, pe care sunt multe magazine bune și bine aprovizionate; celalaltă mare arteră comercială este Lipscaniul. Clădirile publice sunt toate simple. Teatrul este foarte confortabil și spectacolele (de operă italiană) sunt demne de laudă²⁸. În anumite seri se joacă piese în limba națională. Există <în București> două promenade încântătoare: una, numită Cișmigiu (Tschismedjiu), datorată prințului Bibescu, era acum câțiva ani o mlaștină insalubră în centrul orașului, în timp ce acum este bucuria guvernanelor și copiilor; pe cealaltă, Șoseaua Mogoșoia (Chaussee Mogochoi)²⁹, aflată pe drumul spre Transilvania, la capătul străzii principale, toate echipajele elegante (și sunt destule) își fac în fiecare după amiază plimbarea. Trăsurile sunt excelente, iar vizitii sunt îmbrăcați ca cei din Rusia. Un mic râu murdar, numit Dâmbovița (Dimbovitza), împarte orașul în două. Legat de el, nativii au un proverb ce spune „Dimbovitza, apa dulce/Cine be nu mai se duce” (Dimbovitza, sweet water/He that of thee drinks, never goes away again”.

Există câteva cafenele și cofetării bune. În Orient, aproape fiecare cofetărie este un fel de cafenea. Cea mai aristocratică este cu siguranță Patiseria Fialkowski, din piața de lângă teatru. Altă cafenea bună, ce este mereu loc de întâlnire pentru mulți ofițeri, este cea din Pasajul Român³⁰. Restaurantele sunt foarte confortabile,

inventarului său de la 1870, Muzeul de Antichități avea patru secții: Colecția Numismatică, Colecția Antică, Colecția Ecleziastică și Colecția Rarități și Curiozități (<http://www.cimec.ro/arheologie/arhiva-digitala/2MNA/SumarMNA.htm>).

Tot în Palatul Universității se găsea și sediul Pinacotecii, care la 1863 cuprindea tablouri (atât originale, cât și copii) anonime sau ale unor pictori precum T. Aman, G. Tatarescu, C. Lecca, Henri Trenck, C. Wallenstein etc. (Cf. N.E. Idieru, *Istoria artelor frumoase*, București, Tipografia Gutenberg, 1898, p. 299-300).

²⁷ Palatul domnesc era reprezentat pe atunci de casa construită pe Podul Mogoșoaii, pe la 1812, de către Dinicu Golescu și intrată în proprietatea statului după moartea sa, în 1830. Casa a fost folosită ca reședință domnească de Alexandru Ghica, Alexandru Ioan Cuza și apoi de principele Carol. Clădirea a fost modificată și mărită la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Din cauza unui incendiu ce a afectat partea centrală a palatului (1926), acesta a fost reconstruit în perioada interbelică, iar sub Carol al II-lea s-a ridicat o nouă aripă înspre strada Știrbei-vodă. Din 1950 este sediu al Muzeului Național de Artă. <http://www.mnar.arts.ro/Istoricul-cladirii>

²⁸ Primul sediu al Teatrului Național a fost construit între 1848-1852 pe locul Hanului Filaret. Clădirea a fost distrusă în 1946, în urma unor bombardamente germane ce vizau, de fapt, Palatul Telefoanelor. În prezent, pe locul ei se află Hotelul Novotel, a cărui fațadă o reproduce pe cea a fostului Teatru Național. <http://www.tnb.ro/ro/istoricul-tnb>

²⁹ Printr-un ordin din 15 februarie 1845, domnitorul Gheorghe Bibescu hotărâ asanarea bălții Cișmigiu, unde a fost ulterior amenajată, de către arhitectul peisagist Wilhelm Mayer, grădina publică omonimă; grădina publică „Chaussee Mogochoi” – actualul parc Kiseleff – a fost amenajată în timpul ocupației rusești de după 1828, de o parte și de alta a șoselei Kiseleff, trasată în aceeași perioadă din inițiativa generalului rus Kiseleff. Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, vol. II, București, Tipografia Curții Regale Carol Gobl Fii, 1894, p. 165. George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1990, p. 323, 329.

³⁰ Cofetăria-cafenea Fialkowski se găsea pe actuala stradă Câmpineanu, colț cu Calea Victoriei, și fusese deschisă la 1856, de un migrant polonez, la parterul casei unui maghiar pe nume Torok. A funcționat până la moartea proprietarului, în 1898. În perioada interbelică, pe locul casei Torok s-a construit, după planurile arhitectului de origine poloneză Rudolf Fraenkel, un bloc pentru Societatea de Asigurări Adriatică din Triest (1935 – 1936). În ceea ce privește cafeneaua din Pasajul Român, numită inițial Briol, apoi Henri Cazes, a fost înființată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și a funcționat până la începutul celui de-al XX-lea.

bune, dar scumpe. Cele mai bune sunt cele ale Hotelurilor Hugues și Lazăr. Produsele de patiserie și cafeaua sunt excelente în întregul Orient; te obișnuiești repede cu băutul zafului, ceea ce reprezintă modul corect de a bea cafea turcească. Hotelurile sunt inferioare. Hotel Hugues este printre cele mai bune, dar este scump; Hotel de France se află, ca și anteriorul, pe strada Mogoșoia (Rue Mogochoi), hotelurile Fieschi și Național sau Hanul Caracaș (Khan Kharakatch) sunt lângă strada Lipscani (Rue Lipskani); Hotel de Londres este pe strada Târgu din Afară (strada Tîrgu-d'Afare)[Calea Moșilor, n.n.]. Hanul Caracaș este foarte bun pentru bărbați singuri, dar nu este potrivit pentru femei. Este foarte ieftin, dar cam de clasa a treia”³¹.

Relatarea lui Albert de Burton despre trecerea sa prin „Principatele Danubiene”, care pentru el însemnau un teritoriu aflat la porțile Orientului, ne înfățișează, în special prin descrierea Bucureștiului, un spațiu care, deși încă sub suzeranitate otomană și marcat de anumite influențe orientale, începuse să preia mode și modele din Occident. Ca și scrierile călătorilor străini din Evul Mediu, mărturii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cum este cea a lui Albert de Burton, oferă o imagine a lumii românești din epoca modernă, așa cum apare ea în ochii unor străini, cunoașterea lor fiind utilă pentru studierea perioadei.

C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, ediția a II-a, București, Editura Ziarului Universul, 1935, p. 67; George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, p. 391-396; <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/un-arhitect-international-rudolf-fraenkel-3481568/>. Pasajul Român a fost inaugurat în 1859. Era asemănător cu cele care se păstrează încă pe Calea Victoriei (Englez, Victoriei, Macca-Vilacrosse); lega Calea Victoriei – pe care intrarea în pasaj se afla după casa Torok (până în fostul han Crețulescu, în curtea căruia se găsea biserica omonimă) – de strada Ion Câmpineanu, unde celălalt capăt al pasajului era în zona în care strada făcea o curbă la dreapta, în spatele Teatrului Național.

³¹ Hotelurile menționate de Albert de Burton au fost înființate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Hotelurile Lazăr, Fieschi și Hugues au funcționat până către 1900, hotelurile Londra și Caracaș/Național, devenit, mai târziu, Victoria, s-au menținut până prin deceniul al IV-lea al secolului al XX-lea, iar Grand Hotel de France (redenumit Lafayette după 1900 și Victoria, în perioada comunistă), până la 1977. Dintre clădirile acestor hoteluri, nu mai există cea a Grand Hotel de France, care se afla în dreapta palatului CEC și dărâmată după cutremurul din 1977, și cea a hotelului Lazăr, proprietate a lui Anton Vanic, în locul căreia arhitectii Leopold și Carol Schindl au construit, după 1935, un bloc (Victoriei, 68, fost sediul al Magazinului Romarta Central). Hotelul Caracaș se afla la intersecția străzilor Șelari și Lipscani, pe dreapta (azi, imobilul cu nr. 36 de pe Lipscani, monument istoric, cod LMI B-II-m-B-19030), hotelul Fieschi era mai jos pe Șelari, pe partea stângă (azi, nr. 9-11), iar hotel Londra se găsea la intersecția Căii Moșilor cu str. Radu Calomfirescu (azi, imobil nr. 88 de pe Calea Moșilor, monument istoric, cod LMI B-II-m-B-19256). Clădirea hotelului Hugues este cea de pe Calea Victoriei, situată imediat lângă Grand Hotel Continental. Cf. G.Potra, *Din Bucureștii de altădată*, p. 336-337, C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, ediția a II-a, București, Editura Ziarului Universul, 1935, p. 65, 106. D. Pappazoglu, *Istoria fondării orașului București. Istoria începutului orașului București. Călăuza sau conducătorul Bucureștiului*, București, Fundația Culturală Gheorghe Marin Speteanu, 2000, p. 273. http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/hugues-primul-hotel-restaurant-lux-al-bucurestilor; www.artmark.ro (Hartă Centrul Capitalei București de maiorul D. Pappazoglu, 1871) commons.wikimedia.org; www.bucurestivechisinoi.ro (detalii plan Pappazoglu); <http://patrimoniul.gov.ro/ro/monumente-istorice/lista-monumentelor-istorice>